

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Julia Eriksson

Normskifte i den juridiska världen

- Den kvinnliga kampen för högre juridiska utbildningar och befattningar

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Emma Ahlm

Termin: VT 2018

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Allmänt	4
1.2 Syfte	4
1.3 Frågeställningar	5
1.4 Avgränsning	5
1.5 Perspektiv och metoder	6
1.6 Forskningsläge	6
1.7 Material	7
1.8 Disposition	7
2 AKADEMISKT BILDADE KVINNORS FÖRENING	8
3 KVINNORNAS VÄG TILL HÖGRE JURIDISKA UTBILDNINGAR OCH BEFATTNINGAR	10
3.1 Akademisk examen	10
3.2 Sveriges första kvinnliga jurist	12
3.3 Kvinnliga advokater och rättegångsombud	13
3.4 1909 års ändring av grundlagen	14
3.5 Löneregleringskommitténs 27:e betänkande	16
3.6 Behörighetskommitténs betänkanden	17
3.7 Behörighetslagens antagande	20
3.8 De kvinnliga juristernas fortsatta kamp	21
4 ANALYS	22
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	28

Summary

During the first part of the 20th century a norm change took place in the legal world. The thesis highlights the female struggle for higher legal education and positions. This struggle has been long, and women's rights have not been self-evident. The aim of the thesis is to analyse why it took so long for women to gain the rights to higher legal education and positions and why *Akademiskt bildade kvinnors förening (ABKF)* (my translation: Academically educated women's association) explicitly became an important factor in this struggle.

A discussion is conducted in the analysis where I find, among other things, that the struggle was about a change of the existing norm. Women encountered huge resistance from men, and it was difficult to change the attitude of the men as a change meant limitations for them. Many small steps were required to allow women to compete with men regarding the higher legal education and positions. Each step was a step in the right direction, but the theoretical changes required a long time for them to also take effect in practice. ABKF became important to the female lawyers because the association focused on pure professional competencies and had a view that was in line with the goals of the female lawyers. The women in ABKF were very persistent and influenced the legislator in several different ways. The first Swedish female lawyer Elsa Eschelsson became the first president of ABKF, which was of great importance to the female lawyers.

Sammanfattning

Under första delen av 1900-talet ägde ett normskifte rum i den juridiska världen. Uppsatsen belyser den kvinnliga kampen för högre juridiska utbildningar och befattningar. Denna kamp har varit utdragen, och kvinnornas rättigheter har inte varit självklara. Syftet med uppsatsen är att undersöka varför det tog så lång tid för kvinnorna att få rättigheterna till högre juridiska utbildningar och tjänster samt varför just Akademiskt bildade kvinnors förening (ABKF) blev en viktig faktor för denna kamp.

En diskussion förs i analysen där jag bland annat kommer fram till att kampen handlade om en ändring av den befintliga normen. Kvinnorna mötte stort motstånd från männen, och det var svårt att ändra männens inställning då ändringen innebar inskränkningar för dem. Det krävdes många små steg för att kvinnorna skulle få möjlighet att konkurrera med männen om de högre juridiska utbildningarna och befattningarna. Varje steg var ett steg i rätt riktning, men de teoretiska ändringarna krävde lång tid för att de också skulle få verkan i praktiken. ABKF blev viktig för de kvinnliga juristerna eftersom föreningen fokuserade på ren professionell kompetens och hade en grundsyn som stämde överens med de kvinnliga juristernas mål. Kvinnorna i ABKF var mycket ihärdiga och påverkade lagstiftaren på flera olika sätt. Den första svenska kvinnliga juristen Elsa Eschelsson blev ABKF:s första ordförande, vilket var av stor betydelse för de kvinnliga juristerna.

Förkortningar

ABKF

Akademiskt bildade kvinnors förening

Kungl. Maj:t

Kunglig Majestät

RF

Regeringsform

1 Inledning

1.1 Allmänt

Historiskt sett har kvinnor inte haft samma möjligheter som män att utbilda sig till jurister och tillträda högre befattningar inom juridik. Det var inte förrän 1873 som kvinnor erhöll rättigheten att avlägga akademisk examen. När de väl fick denna möjlighet beviljades de trots sina utbildningar och kompetenser inte tillträde till flera av de juridiska befattningar som utbildningarna var avsedda att leda till. Från att kvinnorna fick rätt att ta akademisk examen dröjde det 50 år till behörighetslagen antogs och gav kvinnorna vissa möjligheter. Behörighetslagens antagande 1923 var en viktig milstolpe för kvinnorörelsen i Sverige, och därmed uppnåddes ett betydelsefullt mål trots att lagen inte fick önskvärd effekt i praktiken. Jag kommer i uppsatsen att belysa varför denna utveckling tog så lång tid. Kvinnoföreningen ABKF, som grundades 1904, har varit en viktig faktor för kvinnornas kamp beträffande tillträde till högre juridiska utbildningar och befattningar. Sveriges första kvinnliga jurist Elsa Eschelsson blev föreningens första ordförande och därmed en viktig symbol för de kvinnliga juristernas kamp. För att tillvarata kvinnornas rättigheter och uppnå likställighet mellan män och kvinnor inom juridiken har ABKF bland annat publicerat tidningsartiklar och ingett skrivelser till Kunglig Majestät (Kungl. Maj:t). Uppsatsen kommer att behandla varför just ABKF blev så viktig för de kvinnliga juristernas väg till högre juridiska utbildningar och befattningar.

1.2 Syfte

Uppsatsens syfte är att få djupare kunskap om kvinnornas väg till högre juridiska utbildningar och befattningar. Jag avser att undersöka varför det tog så lång tid för kvinnorna att få tillträde till dessa studier och tjänster. Arbetets syfte är också att belysa varför ABKF spelade så stor roll för denna utveckling och vad föreningen har gjort för kvinnornas kamp inom juridiken.

1.3 Frågeställningar

Uppsatsens två centrala frågeställningar är:

- Varför tog det så lång tid för kvinnorna att få tillträde till högre juridiska utbildningar och befattningar?
- Varför blev just ABKF en viktig faktor för de kvinnliga juristernas kamp?

1.4 Avgränsning

Uppsatsen har avgränsats till att endast beröra det som har varit relevant för de kvinnliga juristerna, och arbetet kommer således enbart belysa kvinnors tillträde till juridiska utbildningar och tjänster. Tidsperioden som uppsatsen berör är främst 1870–1920-talen. Det var under denna period som de viktigaste förändringarna för uppsatsens syfte ägde rum. I slutet av avhandlingsdelen redogör jag kortfattat för några viktiga årtal efter behörighetslagens antagande 1923 för att visa att kampen inte var över för de kvinnliga juristerna. Jag bedömer att detta är av relevans för uppsatsens syfte.

Rätten att få tillträde till prästämbetet och högre juridiska befattningar följdes länge åt i historien samt diskuterades tillsammans. I uppsatsen kommer dock inte kvinnors möjlighet att arbeta som präst att tas upp. Kvinnors rösträtt och lönereglering mellan män och kvinnor kommer inte att belysas. Uppsatsen kommer inte heller att redogöra för skillnaden mellan rättigheter för ogifta och gifta kvinnor samt änkor. Behörighetskommitténs tredje betänkande kommer inte att tas upp, då det inte hade någon betydelse för juristerna.

Bland många kvinnoorganisationer kommer endast ABKF att beröras. Det var den förening som hade störst relevans för de kvinnliga juristerna och därmed för uppsatsens syfte. Endast ABKF:s betydelse för de kvinnliga juristerna kommer att redogöras och inte föreningens påverkan på andra områden.

1.5 Perspektiv och metoder

Uppsatsen är skriven ur ett rättsutvecklingsperspektiv, då den behandlar den rättsliga utvecklingen under ovan nämnda tidsperiod. Jag har även tillämpat ett genusrättsvetenskapligt perspektiv, eftersom det är kvinnors rättsliga ställning under perioden som har undersökts. Till viss del har jag även berört ett klassperspektiv, där skillnad kan ses på olika samhällsklasser.

Vid skrivandet av min uppsats har jag främst använt en rättshistorisk metod, eftersom uppsatsen behandlar rättsreglernas historia.¹ Jag har studerat äldre förarbeten och lagstiftning. Rättshistorisk litteratur har jag också använt för att besvara mina frågeställningar och beskriva rättshistoriska förhållanden. En genusrättsvetenskaplig metod har jag även använt, då uppsatsen analyserar sambandet mellan kön och rätt samt utreder hur genus har konstruerats i rätten och rättsvetenskapen.² I uppsatsen har jag endast utgått ifrån kvinnorna istället för att utgå ifrån normen, vilket var männen.

1.6 Forskningsläge

Det finns mycket framstående forskning och material publicerat inom uppsatsens område. Bland annat har Elsa Trolle Önnersfors har skrivit om de kvinnliga juristernas väg till att få tillträda högre statliga ämbeten och Greta Wieselgren har skrivit om ABKF:s verksamhet i de kvinnliga akademikernas kamp för att få rätt att tillträda högre statliga ämbeten. Dessa författares verk har varit till stor användning för mig vid skrivandet av uppsatsen. Jag har till viss del utgått från Elsa Trolle Önnersfors forskning, men har förhållit mig självständig till den. Mitt arbete särskiljer sig från hennes, eftersom min uppsats tar upp varför ABKF har varit en viktig faktor för att de kvinnliga

¹ Jfr Sjöholm (1978) s. 231.

² Jfr Svensson (2013) s. 273 ff.

juristernas kamp. Till skillnad från Greta Wieselgren fokuserar jag endast på de kvinnliga juristernas utveckling.

1.7 Material

Mina källor är spridda över tiden för att få djupare förståelse för utvecklingen. Materialet som har använts består främst av litteratur men även offentligt tryck, tidskrifter och avhandlingar. Jag har granskat källorna kritiskt och noggrant valt ut de som jag ansett vara trovärdiga bland det omfattande material inom området. Primärkällor har använts men även sekundärkällor i form av avhandlingar, artiklar och litteratur. De sekundärkällor som jag har använt är enligt min uppfattning tillförlitliga, då de är skrivna av sakkunniga inom det rättshistoriska området.

1.8 Disposition

I denna uppsats kommer jag att belysa kvinnans rätt att utbilda sig till jurist och erhålla högre juristämbeden under främst 1870–1920-talen. Varför ABKF var en viktig faktor för denna utveckling kommer också att klarläggas. Uppsatsens andra kapitel beskriver ABKF och hur föreningen bildades. Tredje kapitlet berör kvinnors rättigheter att få tillträda högre juridiska utbildningar och befattningar, under ovan nämnda period, samt ABKF:s påverkan på denna utveckling. Avslutningsvis innehåller uppsatsen en analys av de fakta som har redogjorts i arbetet.

2 Akademiskt bildade kvinnors förening

ABKF avsåg inte att deras syfte och mål med föreningen skulle ses som ett led i den allmänna kvinnorörelsen. Målet för ABKF grundades istället på fackföreningsrörelsens idé.³ Föreningen fokuserade på ren professionell kompetens och inte på den politiska kvinnosaken, som tidigare kvinnoorganisationer hade koncentrerat sig på. Likhet mellan könen var det centrala. Kvinnorna i ABKF förespråkade således en meritokratisk grundsyn, vilket innebar att oavsett kön skulle den som var bäst lämpad för en tjänst erhålla den. Konkurrensen ökade, när fler kvinnor började utbilda sig, och behovet av en organisation som använde kompetensen som vapen ökade.⁴ ABKF utmärkte sig genom sin tro på de akademiska studiernas möjlighet att skapa jämlikhet mellan män och kvinnor. Kvinnans intellektuella kapacitet skulle uppvärderas och erkännas. Enligt Lydia Wahlström, som var medlem i ABKF, gick vägen dit genom akademiska studier. Flera var kritiska till henne och hon anklagades för akademisk högfärd.⁵ Akademikerna valde att inte vända sig till någon av de redan befintliga kvinnoorganisationerna. Fredrika Bremerförbundet torde ha varit den kvinnoorganisation som låg närmast ABKF:s intressen. Troligtvis var akademikerna rädda att deras intressen skulle hamna i skymundan och ansåg således att det var bättre för dem att skapa en egen förening.⁶

ABKF:s första möte hölls i mars 1904. Mötet öppnades av filosofie doktor Anna Ahlström, föreståndarinna vid Nya Elementarskolan för flickor, och mötets ordförande var Lydia Wahlström. ABKF grundades av kvinnor som hade avlagt akademisk examen, och syftet med mötet var att de akademiskt utbildade kvinnorna skulle organisera sig oavsett fakultet och ta tillvara sina

³ Se Wieselgren (1969) s. 55.

⁴ Se Rönnholm (1999) s. 211.

⁵ Se Hammar (2004) s. 59 ff.

⁶ Se Rönnholm (1999) s. 211 f.

gemensamma syften.⁷ Elsa Eschelsson var Sveriges första kvinnliga jurist.⁸ Hon föreslog att föreningens främsta uppgift skulle vara att arbeta för att kvinnor med akademisk utbildning skulle få samma rättigheter till statstjänster som män med samma utbildning. Hennes förslag antogs trots att det fanns förslag om att föreningen inte skulle ha en så snäv uppgift utan istället arbeta för kvinnors rättigheter generellt. Den 6 april fastställde och antog föreningen stadgarna samt utsåg styrelsen. Elsa Eschelsson blev ordförande i föreningen efter pådrivning från Lydia Wahlström, som ville försäkra sig om den juridiska sakkunskapen.⁹ Föreningen beslutade att varje svensk kvinna som hade akademisk examen från universitet eller högskola fick gå med i föreningen, om de önskade.¹⁰

⁷ Se Wieselgren (1969) s. 56.

⁸ Se Trolle Önnerfors (2017) s. 165.

⁹ Se Wieselgren (1969) s. 56 f.

¹⁰ Se Rönnholm (1999) s. 210.

3 Kvinnornas väg till högre juridiska utbildningar och befattningar

Kvinnans rätt att få utbilda sig har historiskt skiljt sig från mannens.¹¹ Under kvinnornas strid till samma studiemöjligheter och arbetsområden som männen har de mött allt slags motstånd.¹² Det var först på 1870-talet som kvinnor fick rätt att studera juridik och de kvinnliga juridikstudenterna var till en början få. De kvinnliga juristernas framsteg var långsamma och stegvisa.¹³ I det här kapitlet kommer jag beskriva kvinnors möjligheter att tillträda högre juridiska utbildningar och tjänster från att kvinnor fick rätt att ta akademisk examen 1873 fram till behörighetslagens antagande 1923. Några viktiga årtal efter behörighetslagens antagande kommer också att belysas.

3.1 Akademisk examen

Kvinnor förvärvade rätten att ta akademisk examen 1873 genom ett kungligt brev den 7 november till kanslersämbetet i Lund och Uppsala. Att erhålla en högre juridisk examen var dock inte möjligt vid tidpunkten.¹⁴ I det kungliga brevet stod det inget om vilka rättigheter examen medförde, utan i brevet stod det endast att kvinna inte kunde medgivas ”någon vidsträcktare rätt till anställning i allmän tjänst än som redan är eller framdeles kan vara henne tillerkänd”.¹⁵ Kvinnorna hade alltså rätt till högre utbildning men att få de tjänster som de hade utbildat sig till var långt ifrån en rättighet. Allmänhetens syn på vad som var manligt och kvinnligt var ett av de stora informella hindren, eftersom kvinnor som ville studera var i praktiken tvungna att välja mellan karriär och familj.¹⁶

¹¹ Se Schånberg (2004) s. 7.

¹² Se Key (1909) s. 99.

¹³ Se Trolle Önnerfors (2014).

¹⁴ Se Wieselgren (1969) s. 17.

¹⁵ Kungligt brev till kanslersämbetet för universiteten i Uppsala och Lund (1873).

¹⁶ Se Trolle Önnerfors (2016) s. 168.

Det var § 28 i 1809 års regeringsform (RF) som hindrade kvinnor med akademisk examen från att få ett arbete som motsvarade deras kompetens. Kvinnor var i princip utestängda från dessa befattningar ända fram till 1920-talet.¹⁷ I paragrafen stadgades att endast födda svenska män hade rätt till statliga tjänster som utfärdades av kungen genom en fullmakt. Domare och universitetslärare var sådana fullmaktstjänster. Syftet med bestämmelsen var att hindra utländska medborgare från att få viktiga statliga befattningar i Sverige, men bestämmelsen hindrade även svenska kvinnor från att komma in på den akademiska arbetsmarknaden. Problemet hade kunnat lösas genom en enkel ändring i lagen genom att byta ut ordet man mot medborgare. Statsmakten var dock inte intresserad av någon sådan ändring.¹⁸

Under senare delen av 1800-talet fanns det två olika former av juridisk examen, ämbetsexamen och akademisk fakultetsexamen. Examen valdes efter intresse av en senare karriär inom förvaltningsväsendet eller universitetsvärlden. Examensformerna var indelade i en lägre och en högre nivå. Utbildning från den högre nivån krävdes bland annat för att bli domare. Till en början hade inte kvinnor rätt till de högre examensformerna, men Sverige var trots allt först av de nordiska länderna att tillåta kvinnor att avlägga någon form av juridisk universitetsexamen. Det blev ingen anstormning av kvinnor till universiteten trots att de nu hade erhållit rätten till universitetsutbildning, och antalet studerande kvinnor ökade långsamt. Omgivningen såg ofta mycket skeptiskt på de kvinnor som började att studera. Det fanns en stereotyp bild av att de kvinnor som började att studera antingen var vackra kvinnor som ville träffa en make eller inte fullt så vackra kvinnor som behövde en utbildning för att kunna försörja sig själva, då de inte kunde räkna med att bli gifta. Denna stereotypa bild fanns kvar långt in på 1900-talet.¹⁹

¹⁷ Se Widerberg (1980) s. 65.

¹⁸ Se Trolle Önnersfors (2017) s. 163 f.

¹⁹ Se Trolle Önnersfors (2017) s. 164 f.

3.2 Sveriges första kvinnliga jurist

Elsa Eschelsson är en symbol för orättvis behandling av kvinnor inom akademien i Sverige.²⁰ Hon var den första och enda kvinnan som studerade juridik i Sverige på 1800-talet och avlade som första kvinna juris kandidatexamen 1892 och juris doktorsexamen 1897.²¹ Elsa Eschelsson visste att hon ville ägna sig åt rättsvetenskap och insåg att hon skulle bli en kvinnlig pionjär inom juridiken. Hon kunde dock inte ana det motstånd som hon skulle möta.²² Eftersom Elsa Eschelsson var den första kvinnan som studerade juridik, hade ingen tidigare funderat på vad en kvinna med en kandidatexamen i juridik kunde ägna sig åt. Det var, som ovan nämnts, § 28 i 1809 års RF som hindrade kvinnorna från att tillträda statliga tjänster. Praktisk tjänstgöring vid domstol krävdes för att få disputerat i juridik, och av den anledningen tjänstgjorde Elsa Eschelsson vid Uppsala läns södra domsaga under åren 1892–1893. För att kvinnor skulle få avlägga en doktorsexamen inom juridik krävdes dispens, vilket chefen för ecklesiastikdepartementet utfärdade för Elsa Eschelsson.²³ År 1904 började Elsa Eschelsson leda den nyinrättade propedeutiska kursen i civilrätt.²⁴ Hon beundrades för sin kompetens, men flera av hennes manliga kollegor var negativt inställda till henne. Elsa Eschelssons juridiska introduktionskurs kallades allmänt för tant Elsas kindergarten. Alfred Ossian Winroth var en av dem som motarbetade henne, och han brukade säga till studenterna att det bästa de kunde göra var att glömma allt som Elsa Eschelsson hade lärt dem.²⁵ År 1909 ändrades grundlagen och kvinnor fick rätt till vissa professurer. Större akademiska konsistoriet vid Uppsala universitet yttrade 1911 att professurerna i civilrätt skulle undantas från denna rätt.²⁶ Elsa Eschelsson ansökte om dispens för att få bli professor i civilrätt, men ansökan avslogs. Hon tog mycket illa vid sig av alla motgångar.²⁷ Elsa Eschelsson avled några

²⁰ Se Svensson (2011) s. 13.

²¹ Se Trolle Önnerfors (2017) s. 165.

²² Se Ekeberg (1960) s. 669.

²³ Se Strömholm (1997) s. 20.

²⁴ Se Ekeberg (1960) s. 674.

²⁵ Se Trolle Önnerfors (2017) s. 165 f.

²⁶ Se Svensson (2011) s. 18.

²⁷ Se Trolle Önnerfors (2017) s. 166.

dagarna efter konsistoriets uttalande 1911. Enligt vissa dog hon av en överdos sömnmedel och enligt andra efter en tids sjukdom.²⁸

3.3 Kvinnliga advokater och rättegångsombud

Kvinnornas möjlighet att få ett arbete, som motsvarade den kompetens de förvärvat genom juridisk utbildning, var som ovan nämnts mycket begränsad. Advokatycket var ingen statlig tjänst och omfattades således inte av förbudet mot dessa tjänster.²⁹ Reglerna för vem som kunde vara rättegångsombud var kring sekelskiftet 1900 inte lika stränga som de är idag, och advokattiteln var inte någon skyddad yrkestitel. Detta gjorde att advokatycket blev räddningen för många kvinnliga jurister vid den tidpunkten. Det fanns inget krav på att rättegångsombud var tvungna att ha någon juridisk utbildning.³⁰

Under 1800-talet ändrades innebörden av att vara advokat. En advokat skulle nu företräda och skydda sin klients intressen i domstolen. Det krävde juridisk kompetens och förtroende från allmänheten. Ett 40-tal advokater samlades i Stockholm 1885 och beslutade under ett nationellt möte att grunda en frivillig organisation för de svenska advokaterna. Svenska Advokatsamfundet inrättades 1887 för att höja anseendet för rättegångsombuden. Praxis var oklar gällande vem som fick uppträda som rättegångsombud.³¹ I rättegångsbalken stadgades det att ”the, som för andra måge tala och svara, skola vara oberyktade, ärlige, redelige och förståndige män”.³² Det var oklart om ordet män skulle tolkas enligt sin ordalydelse eller som medborgare. Tillämpningen av bestämmelsen var inte densamma i hela landet.³³ I slutet av 1800-talet togs det upp i riksdagen om kvinnor skulle inneha rättigheten att vara rättegångsombud.³⁴ År 1897 röstades ett lagändringsförslag igenom, som slog

²⁸ Se Svensson (2011) s. 18.

²⁹ Se Trolle Önnersfors (2016) s. 171.

³⁰ Se Trolle Önnersfors (2017) s. 167.

³¹ Ibid s.167 f.

³² Rättegångsbalken 15:2 i 1734 års lag.

³³ Se Trolle Önnersfors (2017) s.168.

³⁴ Se 1897 års riksdag. Första kammaren protokoll I nr 6 s. 52.

fast att även kvinnor hade rätt att uppträda som rättegångsombud i domstol.³⁵ Ordet män togs bort från bestämmelsen.³⁶ Trots att flera kvinnor arbetade som advokater och inga hinder fanns i samfundets stadgar, dröjde det ända till 1918 då den första kvinnan Eva Andén blev medlem i Sveriges Advokatsamfund.³⁷

3.4 1909 års ändring av grundlagen

ABKF:s första uppgift blev att försöka få en motion väckt vid 1905 års riksdag angående förslag om att ge kvinnor tillgång till åtminstone vissa statstjänster genom en kunglig fullmakt. ABKF hade vid denna tidpunkt 43 medlemmar. Elsa Eschelsson framställde, på uppdrag av föreningen, en begäran hos riksdagsmännen Ernst Trygger i första kammaren och Theodor Zetterstrand i andra kammaren att de skulle väcka en motion angående ovanstående ämne. Riksdagsmännen åtog sig uppdraget.³⁸ Motionen innebar att riksdagen skulle undanröja de hinder som fanns i § 28 i 1809 års RF för kvinnors tillträde till vissa befattningar. Syftet med motionen var att kvinnor skulle få avlägga prov och därmed bli godkända till vissa tjänster. Någon avvikning från ovanstående paragraf, fastslog konstitutionsutskottet, kunde endast göras genom en ändring av grundlagen. Konstitutionsutskottet ansåg att grundlagen inte skulle hindra kvinnor från att få tjänster som avsågs i motionen men med ett tillägg, vilket innebar att grunderna för tillsättningen skulle fastställas av kung och riksdag. Detta blev föremål för kritik, vilket gjorde att sju ledamöter inom utskottet reserverade sig. De ansåg att grunderna även kunde omfatta statsregleringsfrågor, vilket riksdagen ensamt skulle fatta beslut om. Det skulle då bli fel om riksdagen och kungen gemensamt fastställde sådana grunder. Motståndarna använde denna reservation som hinder för att motionen skulle gå igenom vid 1905 års

³⁵ Ibid s. 56.

³⁶ Se Trolle Önnerfors (2017) s. 169.

³⁷ Ibid s. 172 ff.

³⁸ Se Strömholm (1997) s. 73.

riksdag. Reservanterna tillhörde den andra kammaren och således föll motionen där.³⁹

Inför 1907 års riksdag bad ABKF Ernst Trygger för första kammaren och Knut Kjellberg för andra kammaren att de skulle väcka en motion om ändring av grundlagen, vilket de gjorde.⁴⁰ Motionen antogs i både första och andra kammaren. Ordföranden i konstitutionsutskottet konstaterade att hindret i grundlagen skulle tas bort, och först därefter kunde en diskussion påbörjas om vilka tjänster kvinnor skulle få tillträda. Flera av de gifta kvinnorna kunde framföra sina ståndpunkter genom sina män. Exempelvis var riksdagsmannen Ernst Tryggers maka mycket aktiv i ABKF och Elsa Eschelsson var god vän till paret Trygger.⁴¹ ABKF försökte påverka opinionen på olika sätt, bland annat genom att kritisera de manliga akademikerna och publicera tidningsartiklar.⁴²

År 1909 ändrades grundlagen och även kvinnor kunde nu få vissa statliga tjänster genom en kunglig fullmakt, vilken innebar att kungen och riksdagen skulle godkänna grunderna för tillträde till befattningarna.⁴³ Det var positivt att hindret i grundlagen hade tagits bort. Detaljfrågor kunde senare ändras på en gång genom ett riksdagsbeslut, eftersom det inte längre rörde sig om någon grundlagsändring. Troligtvis gick flera av motståndarna med på förslaget då de förstod att förändringen i praktiken skulle bli betydelselös. Vissa hävdade att beslutet inte hade lett till någon skillnad alls för kvinnorna.⁴⁴

³⁹ Se Wieselgren (1969) s. 62 ff.

⁴⁰ Se Strömholm (1997) s. 73.

⁴¹ Se Wieselgren (1969) s. 72 f.

⁴² Se Rönnholm (1999) s. 212.

⁴³ Se Trolle Önnerfors (2017) s. 166.

⁴⁴ Se Wieselgren (1969) s. 74.

3.5 Löneregleringskommitténs 27:e betänkande

En löneregleringskommitté tillsattes 1902 och 1911 kom dess 27:e betänkande.⁴⁵ Detta innebar att kvinnor skulle få tillgång till flera högre statliga befattningar såsom professurer i ämnen av rent teoretisk art inom den juridiska fakulteten. Det ansågs inte vara av så stor betydelse att innehavarna av ovanstående professurer hade erhållit praktisk utbildning genom tjänstgöring i domarvärv. Tillträde till professorsämbeten som var förenade med praktisk verksamhet skulle däremot undanhållas kvinnorna.⁴⁶ Professorsämbetet i civil-, straff- och processrätt skulle således inte öppnas upp för kvinnorna. Motiveringen var att kvinnor inte kunde bli domare och således skulle de inte heller kunna bli professorer i dessa ämnen.⁴⁷ Förslaget fick hård kritik, men i en annan riktning än kvinnorna hade önskat. I princip var alla yttranden negativa till förslaget, och kvinnorna hade varit alldeles för optimistiska.⁴⁸ Regeringen lade aldrig fram någon proposition 1911. ABKF lämnade inte in någon ny skrivelse till regeringen utan lämnade istället in en inlaga till ecklesiastikministern, där de betonade statens intresse av att utnyttja såväl manlig som kvinnlig arbetskraft. De framhöll även att det var viktigt att låta kompetenta kvinnor arbeta. Det kunde annars bli som i Uppsala, där professuren i civilrätt hade stått ledig under en längre tid eftersom det inte hade funnits någon kompetent manlig kandidat. ABKF ansåg att den individ som var mest kompetent för en tjänst skulle erhålla den.⁴⁹

⁴⁵ Se Wieselgren (1969) s. 90.

⁴⁶ Se Underdånigt betänkande XXVII. Förslag till grunder, med tillämpning af vilka infödda svenska kvinnor må kunna af konungen utnämnas och befordras till vissa befattningar (1911) s. 30.

⁴⁷ Se Wieselgren (1969) s. 91.

⁴⁸ Ibid s. 96.

⁴⁹ Ibid s. 123 f.

3.6 Behörighetskommitténs betänkanden

Trots grundlagsändringen 1909 var kvinnorna fortfarande inte nöjda med § 28 i 1809 års RF. Paragrafen fungerade mycket osmidigt i praktiken. Justitieminister Eliel Löfgren ansåg att grundlagsändringen var oklart formulerad, och det krävdes en tydlig principiell ändring av lagen för att frågan skulle kunna lösas på ett bra sätt.⁵⁰ ABKF ingick tillsammans med Fredrika Bremerförbundet med en skrivelse till Kungl. Maj:t i slutet av december 1918. Skrivelsen innebar att full likställighet skulle råda mellan män och kvinnor angående tillträde till alla statstjänster. Vid 1919 års riksdag föll en motion angående denna likställighet.⁵¹

Regeringen tillsatte behörighetskommittén för att utreda frågan om utsträckt behörighet för kvinnors rätt till statstjänster. Emilia Broomé var behörighetskommitténs ordförande. Ingen tidigare kunglig kommitté hade haft en kvinnlig ordförande. Behörighetskommittén hade tillgång till ABKF:s utredningsarbete, då den hade möjlighet att utnyttja föreningens arkiv. År 1920 kom behörighetskommitténs första betänkande.⁵² De hinder som fanns i grundlagen för kvinnor att få statstjänster via fullmakt skulle tas bort, och frågan om kvinnors rätt till övriga statstjänster skulle regleras inom särskild lagstiftning.⁵³ Enligt betänkandet skulle kvinnor även få tillträde till samtliga domarämbeten, inklusive de högsta domarämbetena, justitieråds- och regeringsrådsbefattningarna, om kvinnorna hade förvärvat den skicklighet som krävdes.⁵⁴ I samband med detta ägnade ABKF stor uppmärksamhet åt frågan om kvinnors rätt att avlägga juris licentiatexamen, vilket krävde dispens. Kvinnor hade inte behörighet att tjänstgöra som domare i häradsrätt eller fullgöra domarvärv på annat sätt, vilket krävdes för att få avlägga en sådan examen i de flesta juridiska ämnen. Frågan angående kvinnors rätt till juris licentiatexamen togs upp i den allmänna utredningen och ABKF:s

⁵⁰ Se Wieselgren (1969) s. 188 f.

⁵¹ Se Chrapkowska och Wold (2004) s. 41 f.

⁵² Se Wieselgren (1969) s. 191 f.

⁵³ Se Betänkande och förslag i fråga om kvinnors tillträde till statstjänster I. Kvinnors tillträde till fullmaktstjänster (1920) s. 108.

⁵⁴ Ibid s. 72.

styrelse lade fram sina önskemål till behörighetskommittén, sammanställda av Eva Andén och ABKF:s sekreterare.⁵⁵

Behörighetskommitténs utredning låg till grund för propositionen, som stadgade att även kvinnor skulle kunna få statstjänster efter fullmakt från kungen och riksdagen, men det var fortfarande endast undantag.⁵⁶ Propositionen antogs som vilande av riksdagen 1920 och gick igenom i januari 1921. Trots ändringen av grundlagen gavs inte många möjligheter för kvinnorna, eftersom ändringen fick samma utfall som grundlagsändringen 1909. De principiella hindren hade tagits bort, men problemen fanns ännu kvar i praktiken. Kvinnorna visste inte hur lång tid det kunde ta att utreda och fatta beslut om grunderna, som skulle fastställas av kung och riksdag. Utgången innebar trots allt en stor prestigevinst för behörighetskommittén då dess förslag i huvudsak hade accepterats.⁵⁷

ABKF lämnade in en skrivelse till konstitutionsutskottet redan i april 1920, eftersom kvinnorna i föreningen befarade att den nya lagen liksom den 1909 skulle bli illusorisk. Föreningen ville så fort som möjligt, efter att propositionen hade antagits, få en lag framlagd gällande de grunder som skulle fastställas av kung och riksdag. Behörighetskommitténs andra del av sitt betänkande kom i december 1920, och innehöll bland annat ett förslag om kvinnans behörighet att inneha statstjänst i allmänhet.⁵⁸ Då fullmaktstjänsterna tidigare behandlats, handlade detta betänkande om övriga statstjänster. Det fanns ingen bestämmelse som stadgade att kvinnor inte hade rätt till dessa tjänster, men vissa hade en uppfattning om att kvinnor endast hade rätt till de statstjänster som uttryckligen hade medgivits i lag.⁵⁹ Första paragrafen i förslaget innehöll en bestämmelse om att kvinnorna var likställda med männen. Det fanns dock statstjänster som kvinnorna inte hade rätt till,

⁵⁵ Se Wieselgren (1969) s. 192.

⁵⁶ Se prop. 1920 nr 262 s. 2.

⁵⁷ Se Wieselgren (1969) s. 202 f.

⁵⁸ Ibid s. 204.

⁵⁹ Se Betänkande och förslag i fråga om kvinnors tillträde till statstjänster II. Kvinns behörighet att innehava statstjänst. Avlöning och pensionering. Vissa statstjänsters reserverande för kvinnor (1921) s. 37.

vilka var undantagna i andra paragrafen.⁶⁰ Propositionen lades fram i mars 1922 och innehöll förslag till lag om kvinnans behörighet att inneha statstjänst och annat allmänt uppdrag. Precis som betänkandet föreslog propositionen att kvinnor skulle vara likställda med män förutom de undantag som särskilt angavs. Lagen utformades till kvinnornas fördel.⁶¹

Frågan om kvinnors rätt att inneha domarämbete var den mest kontroversiella. Myndigheter gjorde gällande att denna fråga krävde betänksamheter. Göta hovrätt och Skånska hovrätten ansåg inte att kvinnor skulle få inneha ämbetet, och Svea hovrätt samt processkommissionen ansåg att det krävdes en undantagsbestämmelse för de domarbefattningar som krävde lagkunskap. Det rådde ingen enighet, eftersom flera hovrättsledamöter och två ledamöter i processkommissionen var för likställighet även angående rätten för kvinnor att bli domare. Kungl. Maj:ts förslag innehöll inte något särskilt stadgande om domarämbetet, vilket innebar att den allmänna regeln skulle gälla för dessa. Vid tidpunkten ansågs det att jämlikhet kunde uppnås genom att en kvinna efter en förberedande tjänstgöring vid underrätt och hovrätt skulle kunna få möjlighet att tjänstgöra som fiskal i hovrätt och få sin förmåga att hantera domarämbetet prövad, för att efter det kunna fortsätta på domarbanan. Så småningom skulle kvinnor kunna få större utrymme när de hade fått mer erfarenhet och motståndet mjukats upp. Det fanns ytterligare en väg för att uppnå jämlikhet, vilket var att skärpa kraven för de unga männen och på så sätt uppnå likställdhet.⁶²

Kvinnorna i ABKF var oroliga att propositionen skulle sammankopplas med frågan om lika löner och därmed skjutas upp på obestämd tid. Oron syntes vid ABKF:s extra sammanträde i april 1922. Där var de kvinnliga juristerna pessimistiska och trodde det var omöjligt att förslaget om kvinnliga domare skulle antas. Att kvinnor var tvungna att tjänstgöra som tingsnotarie för att bli

⁶⁰ Se Betänkande och förslag i fråga om kvinnors tillträde till statstjänster II. Kvinnas behörighet att innehava statstjänst. Avlöning och pensionering. Vissa statstjänsters reserverande för kvinnor (1921) s. 7.

⁶¹ Se Wieselgren (1969) s. 216.

⁶² Se Afzelius (1923) s. 315 f.

domare begränsade även möjligheterna för flertalet andra statliga tjänster. Sex personer inom det sammansatta stats- och lagutskottet, som hade tillstyrkt propositionen, hade reserverat sig för avslag och flera hade reserverat sig mot att kvinnor skulle få rätt att tillträda domartjänsterna. Propositionen gick igenom i andra kammaren utan omröstning men avslogs i första.⁶³

3.7 Behörighetslagens antagande

I slutet av 1922 lämnade ABKF tillsammans med Fredrika Bremerförbundet och Föreningen kvinnor i statens tjänst in en gemensam skrivelse till Kungl. Maj:t. Skrivelsen innebar att kvinnor skulle likställas med män vid sökande av statstjänst, och avslutades bland annat med att inget avseende skulle fästas vid de invändningar som gjorts mot kvinnors behörighet till domartjänster. Principen om det naturliga urvalet skulle få verka. Detta uppfylldes i propositionen 1923, som var mycket positivt utformad för kvinnorna.⁶⁴ Precis som i behörighetskommitténs andra del av sitt betänkande innehöll propositionens första paragraf en bestämmelse om att kvinnor skulle likställas med män, och andra paragrafen stadgade de statstjänster som kvinnor inte skulle få inneha.⁶⁵ Förslaget gick igenom i första och andra kammaren, och behörighetslagen daterades 22 juni 1923.⁶⁶ Angående kvinnors rätt att bli domare bifölls en reservation till förslaget, vilken innebar att kungen skulle få lämna föreskrifter om villkor som kvinnorna var tvungna att uppfylla för tillträde. Vid lämnande av sådana villkor var kungen också tvungen att föra ordet i underrätt på landet.⁶⁷ I praktiken innebar det att domartjänsterna uteslöts från behörighetslagen, men kvinnorna fick dock tillfälle att arbeta som tingsnotarier och nämndemän.⁶⁸

⁶³ Se Wieselgren (1969) s. 227 ff.

⁶⁴ Ibid s. 229 ff.

⁶⁵ Se prop. 1922 nr 241 s. 2.

⁶⁶ Se Wieselgren (1969) s. 234.

⁶⁷ Se 1923 års riksdag. Andra kammaren protokoll IV nr 37 s. 4 och 28.

⁶⁸ Se Trolle Önnerfors (2016) s. 174.

När behörighetslagen antogs avslutades ett viktigt kapitel i kvinnorörelsens historia. Kvinnorna var nu på andra sidan av den höga tröskeln, och fick bättre förutsättningar att konkurrera med männen i samhället. Genom behörighetslagen fanns förutsättningar för en ny samhällssyn och ett nytt samhälle.⁶⁹

3.8 De kvinnliga juristernas fortsatta kamp

Trots uppsatsens avgränsning i tid är det av intresse att nämna något om de kvinnliga juristernas fortsatta kamp efter behörighetslagens antagande. Den 12 juni 1925 kom förordningen som stadgade att behörighetslagen skulle träda ikraft den 1 juli 1925. År 1926 kom en bestämmelse som stadgade att kvinnor fick bli domare, men de var tvungna att uppfylla vissa villkor, vilka innebar tjänstgöring vid hovrätten i sex månader för att skaffa sig tingsmeriter. Sverige fick sin första kvinnliga domare 1928. År 1933 kom en ny domsagostadga som likställde villkoren mellan män och kvinnor för att bli domare.⁷⁰ Det var emellertid inte förrän 1949 som grundlagen ändrades till att gälla svenska medborgare och särställningen mellan män och kvinnor upphävdes.⁷¹ Då fastslogs det att män och kvinnor hade lika möjligheter att tillträda juridiska statliga ämbeten. Möjligheten för kvinnor att bli domare öppnades därmed upp fullt ut.⁷²

⁶⁹ Se Wieselgren (1969) s. 246.

⁷⁰ Ibid s. 240.

⁷¹ Ibid s. 202.

⁷² Se Trolle Önnerfors (2016) s. 174.

4 Analys

Mot bakgrund av uppsatsens andra och tredje kapitel följer här en analys av frågeställningarna om varför det tog så lång tid för kvinnorna att få tillträde till högre juridiska utbildningar och befattningar samt varför just ABKF blev en viktig faktor för de kvinnliga juristernas kamp.

En bidragande faktor till att de kvinnliga juristernas rättigheter fördröjdes bedömer jag var att få kvinnor till en början valde att studera vid universiteten trots att de äntligen hade möjligheten. Om flera kvinnor hade börjat studera direkt när de fick denna möjlighet, anser jag att kvinnorna hade kunnat ställa högre krav på statsmakten. Det hade resulterat i att processen säkerligen hade påskyndats. Jag har dragit slutsatsen att det faktum att få kvinnor började studera berodde på flera olika faktorer. Omgivningens skepticism, få kvinnliga förebilder, osäker karriär och massivt motstånd bidrog till att tiden gick och de kvinnliga juristernas kamp blev lång och utdragen. Utbildning och befattning var starkt sammankopplade. Det uppstod svårigheter när kvinnor fick rätt till utbildningarna men inte befattningarna, som utbildningarna var avsedda att leda till.

Det var mycket intressant att få göra Elsa Eschelssons bekantskap. Hon var en otroligt viktig pionjär och symbol för de kvinnliga juristerna, då hon banade väg för deras strid. Elsa Eschelsson blev kraftigt motarbetad och kämpade hårt för att kvinnorna skulle erhålla samma rättigheter som männen. Genom sin kompetens, stridsvilja och sitt kontaktnät påverkade och påskyndade hon kvinnornas kamp. Elsa Eschelsson mötte många motgångar, vilka hon blev mycket illa berörd av. Givetvis skulle jag vilja få veta varför Elsa Eschelssons plötsliga död kom så nära inpå yttrandet från akademiska konsistoriet vid Uppsala universitet att kvinnor inte skulle få rätt till professurerna i civilrätt. Trots efterforskningar har jag kommit fram till att alla redogörelser kring dödsorsaken är samstämmiga och orsaken till hennes död är oklar.

Jag har förståelse för att advokatycket krävde förtroende från allmänheten och att allmänheten var tvungen att kunna lita på advokaterna för att rättskipningen skulle kunna fungera. Min undran är dock hur det fungerade i praktiken gällande allmänhetens förtroende och vad som hände om en advokat inte hade sådant förtroende, eftersom jag inte har hittat någon förklaring. Det tog hela 31 år från det att Sveriges Advokatsamfund bildades till dess att Eva Andén, som första kvinna, gick med i samfundet. Jag föreställer mig att ingen kvinna tidigare hade gått med kan bero på att kvinnorna kanske inte var välkomna tidigare, och framförallt befarrar jag att de inte kände sig välkomna.

En stor bromskloss för att kvinnorna skulle erhålla rätten till högre befattningar inom juridik var § 28 i 1809 års RF. Att ändra en grundlag tar längre tid än att ändra en vanlig lag. Ordet män hade enkelt kunnat bytas ut mot medborgare i lagen. Det fanns inget intresse av en sådan ändring, vilket enligt min mening var en stor bidragande faktor till att kvinnornas rättigheter dröjde. Tanken slog mig att ordet män endast användes av gammal vana och inte för att stänga ute kvinnorna från dessa befattningar, men med tanke på det uteblivna intresset av att ändra lagen har jag svårt att tro att så skulle vara fallet. Jag hävdar att det var dåtidens allmänna kvinnosyn som bidrog till att statsmakten inte hade något intresse av att ändra skrivningen i lagen. Ett problem, som ledde till att kvinnornas rättigheter sköts upp, var att när lagen väl ändrades ledde inte ändringen till någon skillnad i praktiken. Det var mycket opraktiskt att ge kvinnor högre tjänster, eftersom det var tidskrävande då det krävde ett beslut från kung och riksdag. Detta menar jag i hög grad bidrog till att det tog lång tid innan en utbildad kvinna kunde få det arbete som krävde hennes kompetens. Motståndarna kunde enkelt upprätthålla hur det tidigare hade sett ut och därmed inte låta någon förändring ske i praktiken.

Löneregleringskommitténs 27:e betänkande, där de ville undanhålla kvinnorna från professurer i civil-, straff- och processrätt, var ytterligare en bidragande faktor till att de kvinnliga juristernas rättigheter fördröjdes. Enligt

min tolkning undanhölls dessa professurer på grund av att männen var bekymrade över att kvinnorna skulle konkurrera om samma befattningar. Det uppfattades som ett hot mot normen, vilken innebar att männen hade ensamrätt till högre studier och befattningar. Jag ifrågasätter hur den uppfattningen kunde fortsätta så länge, när det troligtvis inte var överflöd av jurister med rätt kompetens vid tidpunkten. Ett tydligt exempel var när professuren i civilrätt vid Uppsala universitet stod tom under en längre period, då det inte fanns någon manlig kandidat med rätt kompetens.

Behörighetskommittén var den första kungliga kommittén som hade en kvinnlig ordförande. Att en sådan kommitté aldrig tidigare hade haft en kvinnlig ordförande anser jag berodde på att omgivningen hade inte tidigare trott att kvinnor skulle klara av en sådan uppgift. Jag bedömer att lagändringarna inte gjorde att problemen försvann och att de endast gav få möjligheter i praktiken. Ändringarna var små och tog endast bort de principiella hindren. Behörighetslagens antagande konstaterar jag var en liten vinst eftersom lagen antogs, trots att den inte ledde till någon större förbättring i praktiken. Av betydelse var att kvinnor likställdes med män i lagen även om det fanns undantag där det inte rädde full egalitet. Behörighetslagen gav förutsättningar för en ny samhällssyn och ett nytt samhälle, men det dröjde ändå 10 år till full formell likställighet uppnåddes mellan män och kvinnor 1933. Jag har insett att kvinnorna först var tvungna att få lagen på sin sida för att sedan kunna få ändringarna genomförda i praktiken. De kvinnliga juristernas kamp tog lång tid, då varje förändring endast innebar ett litet steg, men stegen var ändå i rätt riktning. Kvinnorna var troligtvis rädda för att förslagen skulle avslås om de krävde för mycket och lade istället ribban lite för lågt, vilket ledde till nästintill obefintliga förändringar. Behörighetskommitténs förslag och betänkanden har dock enligt min tolkning varit av stor betydelse. Förändringarna som betänkandena landade i gjorde vid tidpunkten en marginell skillnad i den praktiska tillämpningen, men ändringarna har varit av stor vikt för att kvinnorna senare skulle erhålla eftertraktade rättigheter. De sådde alltså ett viktigt frö för framtiden.

Rätten till domarämbetet var mycket kontroversiell och jag bedömer att det berodde på att det var en befattning med mycket hög status. Sådana tjänster ansågs endast män vara lämpade för vid tidpunkten. Det var den tidens allmänna syn på kvinnornas uppgifter som gjorde att många ställde sig negativa till att låta kvinnor få tillgång till befattningarna.

Trots påtryckningar från flera olika håll hade männen länge monopol på de högre juridiska befattningarna, vilket jag menar berodde på vana och trygghet. Kvinnorna hade aldrig tidigare fått tillträda dessa arbeten och att de nu helt plötsligt skulle få konkurrera med männen om befattningarna mötte stort motstånd och minimalt intresse för förändring. Männen hade även länge haft ensamrätt till det juridiska språket, vilket kvinnorna nu oväntat fick tillgång till. Kvinnorna hade inte tidigare haft samma vapen att slåss med som de nu fick genom sina utbildningar. Vid kvinnornas tillträde till delvis samma utbildningar som männen kunde de börja kämpa för att få samma arbeten. Det var svårt att ändra männens inställning, eftersom det handlade om inskränkningar för dem. Kvinnorna motarbetades konstant i sin kamp för lika rättigheter till högre juridiska utbildningar och befattningar. Motståndet anser jag berodde på oro och hävd hos männen, som ville försvara sitt monopol. Jag föreställer mig att männen var oroliga för att de höga juridiska professionerna skulle nedgraderas i anseende om kvinnorna skulle få samma möjligheter som männen.

Problematiken kring manligt och kvinnligt hade aldrig varit någon stor diskussionsfråga, och jag ifrågasätter om allmänheten hade funderat över att det kunde finnas olika infallsvinklar på denna fråga. Det var i princip en självklarhet att endast männen skulle få inneha höga juridiska befattningar. Kvinnorna kämpade hårt för att först få tillgång till juridiska akademiska studier och sedan högre befattningar inom juridik. Kampen för de kvinnliga juristerna tog lång tid, men den handlade inte bara om tillträde till högre juridiska studier och befattningar utan även om en ändring av den rådande normen. Det var många aspekter som skulle föras fram i ljuset för att en sådan

ändring skulle kunna äga rum och därmed få fotfäste. De små stegen var alla en sorts revolution, då hänsyn helt plötsligt skulle tas till en helt ny aktör. Jag bedömer även att den långsamma och omfattande byråkratin bidrog till att det tog så lång tid för de kvinnliga juristerna att få tillgång till högre utbildningar och befattningar. Det skapar förståelse för att det tog så lång tid men också beundran för kvinnornas idoga arbete.

I den stora kvinnorörelsen, som växte fram, fanns det många viktiga kvinnoorganisationer. Det blev dock ABKF som passade de kvinnliga juristerna bäst, eftersom den fokuserade på ren professionell kompetens och inte på den allmänna kvinnosaken som tidigare kvinnoföreningar hade ägnat sig åt. ABKF hade en meritokratisk grundsyn och likhet mellan könen var det centrala. Med detta syfte och med kompetensen som vapen konstaterar jag att föreningen hade en grundsyn som stämde överens med juristernas mål. Jag ifrågasätter om juristernas väg var särskilt svår att gå, och landar i svaret att den nog var bland de svårare yrkesvägarna att gå för kvinnor. En av anledningarna var att rätten att bli domare och professorer undanhölls kvinnorna längre än många likvärdiga befattningar inom andra yrken.

Att Elsa Eschelsson blev den första ordföranden i ABKF menar jag var av stor vikt. Hon ansåg att föreningens främsta uppgift skulle vara att arbeta för att akademiskt utbildade kvinnor skulle få samma rättigheter till statstjänster som män med samma utbildning. Hade någon annan blivit ordförande kanske inte föreningen skulle haft samma mål. ABKF hade via sitt nätverk kontakter i riksdagen, vilket skapade förutsättningar för att påverka. Vid en jämförelse med dagens samhälle kan likheter ses gällande nätverkande som ett viktigt påtryckningsmedel. Elsa Eschelsson var god vän med vissa riksdagsmän, vilka jag anser tillhörde samhällets övre skikt och hade därmed goda förutsättningar att göra sina röster hörda. Jag har förståelse för att många av männen beundrade henne för hennes kompetens men gör också tolkningen att de kände sig hotade av henne.

ABKF bestod av välutbildade kvinnor, och alla hade akademisk examen. Välutbildade individer hade ett socialt överläge och jag bedömer att ABKF besatt kunskap om vilka medel de skulle använda sig av för att influera lagstiftaren på bästa sätt. Allt motstånd som föreningen mötte föreställer jag mig gjorde att medlemmarna i ABKF blev mycket stridslystna, modiga och ihärdiga kvinnor som inte gav sig. Jag menar att det endast var de allra modigaste kvinnorna som vågade arbeta aktivt för kvinnornas rättigheter inom juridiken, då de var tvungna att bemöta så många svårigheter. Om ett förslag föll började föreningen ofta utarbeta en ny inlaga direkt eller påverka på annat sätt. Jag har insett att ABKF har varit av stor betydelse för de kvinnliga juristerna just för att de ville avlägsna männens monopol och därmed släppa in kvinnorna på hela den juridiska arbetsmarknaden.

Jag gör bedömningen att kvinnoföreningar under den här perioden var mycket viktiga, och deras envishet var av stor betydelse för utvecklingen av kvinnornas rättigheter. Det var dessa starka kvinnor och pionjärer som banade vägen för dagens förhållande med full formell likställighet mellan manliga och kvinnliga jurister. Enligt min tolkning var ABKF med och klargjorde för samhället att vi är i behov av både manlig och kvinnlig arbetskraft inom den juridiska världen.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

1897 års riksdag. Första kammaren protokoll I nr 6.

1923 års riksdag. Andra kammaren protokoll IV nr 37.

Betänkande och förslag i fråga om kvinnors tillträde till statstjänster I.
Kvinnors tillträde till fullmaktstjänster. Stockholm 1920.

Betänkande och förslag i fråga om kvinnors tillträde till statstjänster II.
Kvinnas behörighet att innehava statstjänst. Avlöning och pensionering.
Vissa statstjänsters reserverande för kvinnor. Stockholm 1921.

Kungligt brev till kanslersämbetet för universiteten i Uppsala och Lund 7 november 1873 ang. rättighet för kvinnlig studerande vid universitet att avlägga akademisk examen.

Tillgänglig digitalt i KvinnSam/Göteborgs universitetsbibliotek,
<<http://www.ub.gu.se/kvinn/portaler/kunskap/pdf/1873.pdf>>, besökt 2018-04-12.

Proposition 1920 nr 262. Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av §§ 4, 28, 33 och 108 regeringsformen samt § 70 riksdagsordningen; given Stockholms slott den 27 februari 1920.

Proposition 1922 nr 241. Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag m.m.; given Stockholms slott den 31 mars 1922.

Rättegångsbalken 15:2 i 1734 års lag, återutgiven i: *Minnesskrift ägnad 1734 års lag av jurister i Sverige och Finland den 13 december 1934*, 200-

årsdagen av rikens ständers beslut, III. Stockholm: Iduns tryckeriaktiebolag, 1934.

Underdånigt betänkande XXVII. Förslag till grunder, med tillämpning af vilka infödda svenska kvinnor må kunna af konungen utnämnas och befordras till vissa befattningar. Stockholm 1911.

Litteratur

Chrapkowska, Cecilia och Wold, Agnes, "Förhållnings- och förfalskningsmetoder har alltid varit mörkmännens...": om kvinnliga akademikers kamp för tillträde till statliga ämbeten, i: Fridh-Haneson, Britt Marie och Haglund, Ingegerd (red.), *Förbjuden frukt på kunskapens träd: kvinnliga akademiker under 100 år*. Stockholm: Atlantis, 2004 s. 11–51.

Hammar, Inger, "Vad hon har för en lustig övertro på akademisk bildning!": Lydia Wahlström i kvinnokampen, i: Fridh-Haneson, Britt Marie och Haglund, Ingegerd (red.), *Förbjuden frukt på kunskapens träd: kvinnliga akademiker under 100 år*. Stockholm: Atlantis, 2004 s. 53–82.

Key, Ellen, *Kvinnorörelsen*. Stockholm: Bonnier, 1909.

Rönholm, Tord, *Kunskapens kvinnor: sekelskiftets studentskor i mötet med den manliga universitetsvärlden*. Umeå: Institutionen för historiska studier, Umeå Universitet, 1999.

Schånberg, Ingela, *De dubbla budskapen: kvinnors bildning och utbildning i Sverige under 1800- och 1900-talen*. Lund: Studentlitteratur, 2004.

Strömholm, Gunilla, Elsa Eschelsson: Sveriges första kvinnliga jurist, i: Jareborg, Nils (red.), *Elsa Eschelsson: ad studium et ad laborem incitavit*. Uppsala: Iustus, 1997 s. 9–125.

Svensson, Eva-Maria, *Forskaren Elsa Eschelsson: en modern civilist i tiden*. Stockholm: Kvinnliga Akademikers Förening, 2011.

Svensson, Eva-Maria, Genusrättsvetenskap och juridiska metoder, i: Korling, Fredric och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. Lund: Studentlitteratur, 2013 s. 273–312.

Trolle Önnerfors, Elsa, ”Den sista verksamhet, hvar till en kvinna i allmänhet är lämplig”: kvinnliga jurister i Sverige för hundra år sedan, i: Rahm, Henrik (red.), *Vetenskapssocieteten i Lund. Årsbok 2017*. Mölnlycke: Elanders/Fälth & Hässler, 2017 s. 163–178.

Trolle Önnerfors, Elsa, ”Det juridiska området är det för kvinnan minst lämpliga, och det sista som hon kommer beträda”: kvinnliga pionjärer inom juridiken i Sverige, i: Dahlén, Marianne och Nygren, Rolf (red.), *Arbetslinjer och långa linjer: vänbok till Mats Kumlien*. Uppsala: Iustus, 2016 s. 165–178.

Widerberg, Karin, *Kvinnor, klasser och lagar 1750–1980*. Stockholm: LiberFörlag, 1980.

Wieselgren, Greta, *Den höga tröskeln: kampen för kvinnas rätt till ämbete*. Lund: Gleerups, 1969.

Tidskrifter

Afzelius, Axel, Kvinnors tillträde till statstjänster. *Svensk Juristtidning*, 1923 s. 311–316.

Ekeberg, Maud, Elsa Eschelsson: vår första kvinnliga rättsvetenskapare. *Svensk Juristtidning*, 1960 s. 669–677.

Sjöholm, Elsa, Rättshistorisk metod och teoribildning. *Scandia: tidskrift för historisk forskning*, 1978 s. 229–256.

Trolle Önnerfors, Elsa, "Var är brudarna?": kvinnliga jurister igår och idag.
InfoTorg Juridik, 2014.